

УДК УДК [930.25:327](477)

Ю. А. ПРИЛЕПШЕВА*

РОЗШИРЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В АРХІВНІЙ СФЕРІ

Висвітлено головні напрямки міжнародного співробітництва Державної архівної служби України в останні роки. Зокрема, питання поглиблення співпраці Укрдержархіву з Федеральним архівом Німеччини, архівними інституціями Литовської Республіки та Латвійської Республіки, а також із Меморіальним музеєм Голокосту США.

Ключові слова: Державна архівна служба України; міжнародне співробітництво; Федеральний архів Німеччини; Головний архівіст Литовської Республіки; Національний архів Латвійської Республіки; Меморіальний музей Голокосту США.

Державна архівна служба послідовно здійснює конкретні заходи, спрямовані на активізацію двостороннього співробітництва з державними архівними службами, науковими інституціями та музейними закладами, іншими зацікавленими у співпраці установами та організаціями іноземних держав.

Двостороння співпраця спрямована на забезпечення верховенства права у міжнародних відносинах і ґрунтується на рівності, взаємності та дотриманні національного законодавства держав Сторін, інтеграції архівних установ України до європейської архівної спільноти шляхом зміцнення професійних, наукових та культурних зв'язків з архівними установами ЄС, вирішення проблем гуманітарного характеру та забезпечення прав людини на доступ до архівної інформації, зміцнення регіонального співробітництва державних архівних установ.

Реалізуючи державну політику у сфері зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням повноважень Укрдержархіву у визначеній сфері діяльності, Державна архівна служба здійснює загальну координацію міжнародного співробітництва архівних установ її системи і водночас виступає головним відповідальним відомством щодо виконання зобов'язань за міжнародними договорами міжвідомчого характеру в архівній сфері, укладеними з державними архівними службами тридцяти держав.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом сприяло активізації міжнародного міжвідомчого співробітни-

* *Прилепішева Юлія Анатоліївна* – кандидат історичних наук, заступник директора департаменту – начальник відділу міжнародного співробітництва Державної архівної служби України.

цтва в архівній сфері. Наразі Укрдержархівом опрацьовуються проекти нових редакцій міжнародних договорів міжвідомчого характеру з державними архівними службами Румунії та Угорщини, триває робота з погодження текстів таких документів з Державним архівом Кіпру, Генеральною дирекцією книг, архівів та бібліотек Португалії, з Національним архівом Фінляндії.

На початку 2015 року активізувалася співпраця Укрдержархіву з Федеральним архівом Німеччини (далі – Бундесархів) у рамках роботи Змішаної українсько-німецької комісії з питань повернення та реституції втрачених та незаконно переміщених під час та внаслідок Другої світової війни культурних цінностей (далі – Комісія).

У рамках роботи Комісії у липні 2014 року Укрдержархів передав німецькій стороні частину оцифрованих документів з фонду колекції Айнзацштабу рейхслайтера Розенберга разом з їх переліком (повна версія оцифрованих документів цієї тематики розміщена на офіційному веб-сайті ЦДАВО України у вигляді електронної бази даних).

15 квітня 2015 року в Укрдержархіві відбулася робоча зустріч Голови Державної архівної служби України Тетяни Баранової з представниками німецької частини Комісії: д-ром Міхаелем Янсенем, статс-секретарем у відставці, Мартіною Верт-Мюль, співробітницею Федерального міністерства закордонних справ Німеччини, Діркком Лехельтом, керівником відділу культури, освіти і меншин Посольства Федеративної Республіки Німеччина в Україні (далі – Посольство).

Від Міністерства культури України (далі – Міністерство) участь у робочій зустрічі взяли Олена Юрченко-Микита, начальник управління контролю за переміщенням культурних цінностей та охорони культурної спадщини Міністерства, член Комісії, Інеса Татіївська, головний спеціаліст відділу державного контролю за переміщенням культурних цінностей Міністерства, секретар Комісії; від Укрдержархіву – перший заступник Голови Іван Кісіль, директор департаменту організації архівної роботи Тетяна Прись, заступник директора департаменту, начальник відділу міжнародного співробітництва та зв'язків з іншими установами Юлія Прилепішева, директор ЦДАВО України Наталія Маковська, в. о. директора ЦДКФФА України Галина Божук.

У ході робочої зустрічі обговорено питання подальшого взаємовигідного співробітництва з німецькою стороною, у т. ч. з Бундесархівом у рамках роботи Комісії, а саме: обмін копіями/цифровими копіями документів, що стосуються діяльності окупаційної влади на території України в період Другої світової війни, отримання від німецької сторони копій кінодокументів української тематики часів Другої світової війни та інформації щодо наявності у фондах Бундесархіву інших фотопозитивів Всеукраїнського фотокіноархіву, а також відомостей про те, звідки саме із США надійшли до Бундесархіву фотопозитиви укра-

Робоча зустріч Голови Державної архівної служби України Т. І. Баранової з представниками німецької частини Змішаної українсько-німецької комісії з питань повернення та реституції втрачених та незаконно переміщених під час та внаслідок Другої світової війни культурних цінностей.

їнського архіву, що дасть додаткову інформацію про місце зберігання негативів-оригіналів.

У той же день німецька делегація та представники міністерства відвідали ЦДАВО України та ЦДКФФА України, де ознайомилися з діяльністю архівів та складом і змістом їх фондів.

За результатами робочої зустрічі Укрдержархів передав Посольству ФРН в Україні перелік кінодокументів української тематики із фондів колишнього Національного архіву фільмів НДР, копії яких зацікавлений отримати від Бундесархіву ЦДКФФА України.

На виконання доручення Уряду у квітні 2015 року Голова Державної архівної служби Тетяна Баранова та директор департаменту організації архівної роботи Укрдержархіву Тетяна Прись взяли участь у консультаціях з литовськими та латиськими колегами з питань поглиблення взаємовигідної співпраці між державними архівними установами України та державними архівами Литви та Латвії.

21 квітня 2015 року у м. Вільнюсі відбулося підписання Угоди про співробітництво між Державною архівною службою України та Службою Головного архівіста Литовської Республіки та Угоди про співробітництво між Державною архівною службою України та Національним архівом Латвійської Республіки.

Від української сторони Угоди підписала Голова Державної архівної служби Тетяна Баранова, від литовської – Головний архівіст Литви

Голова Державної архівної служби України Т. І. Баранова та Головний архівіст Литовської Республіки Рамоюс Крауяліс підписують Угоду про співробітництво.

Угоду про співробітництво своїми підписами скріплюють Голова Державної архівної служби України Т. І. Баранова та директор Національного архіву Латвійської Республіки Мара Спруджа.

Рамоюс Крауяліс, від латвійської – директор Національного архіву Латвії Мара Спруджа. Підписання відбулося у блакитній залі Міністерства культури Литовської Республіки за участі Віце-міністра культури Литви Ромаса Яроцкіса, Надзвичайного і Повноважного Посла України в Литві Валерія Жовтенка, інших запрошених.

Голова Державної архівної служби у своєму вступному слові до учасників церемонії підписання Угод про співробітництво відзначила, що співпраця українських архівістів з архівістами Литви та Латвії має багаторічну історію. Перші Угоди про співробітництво було укладено практично відразу після здобуття Україною незалежності: у 1991 – з Литвою, у 1994 – з Латвією. Найбільшої активності воно набуло у 2000-х роках.

Вона відзначила співпрацю українських та литовських архівістів під час підготовки міжнародної виставки “Литва в давніх історичних джерелах”, відкриття якої відбулося 5 липня 2009 року в Музеї прикладного мистецтва, філіалі Литовського художнього музею, на якій було представлено оригінали документів з фондів Центрального державного історичного архіву України, м. Київ та Центрального державного історичного архіву України, м. Львів.

Плідною була співпраця з литовськими архівістами у рамках реалізації міжнародного проекту “Віртуальна реконструкція документальної спадщини і бібліотеки Несвізької ординації Радзивіллів”, учасниками якого виступили державні архіви Білорусі, Литви, Польщі, Росії, України.

Після підписання у 2008 році нової редакції Угоди про співробітництво з Державною архівною службою Латвійської Республіки, зазначила Голова Державної архівної служби, відбулася активізація співпраці з обох сторін. Українській стороні було передано копії документів Державного історичного архіву Латвії, виявлені у фонді Канцелярії шведського Лифляндського генерал-губернатора за період з 1643 до 1709 рр. У свою чергу латиській стороні українською передано переліки виявлених в державних архівах України документів про історію латиського народу, соціальних, економічних, культурних зв'язків між Україною та Латвією.

Надзвичайний і Повноважний Посол України в Литовській Республіці відзначив на церемонії підписання Угод про співробітництво, що ці Угоди сприятимуть подальшому поглибленню та активізації взаємовигідної співпраці українських архівістів з архівістами Литви та Латвії, оскільки містять статті, що розширюють напрямки відносин між ними. Це взаємний обмін копіями документів з історичного минулого їхніх держав, що зберігаються в архівосховищах іншої сторони; обмін спеціалістами з метою проведення спільних наукових досліджень, об-

мін досвідом із впровадження новітніх технологій у діяльність державних архівів, реалізація спільних наукових, видавничих та виставкових проєктів.

22 квітня 2015 року у Посольстві України в Литовській Республіці відбулася робоча зустріч Посла Валерія Жовтенка з делегацією Державної архівної служби України на чолі з Головою служби Тетяною Барановою та з Головним архівістом Литви Рамоюсом Крауялісом. Під час цієї зустрічі було узгоджено питання надання Укрдержархівом Посольству цифрових копій архівних документів з фондів державних архівів для підготовки виставок до знаменних та пам'ятних дат в історії українського народу, що проводяться Посольством з метою популяризації серед литовського населення інформації про минуле та сьогодення України.

У ході зустрічі були обговорені актуальні питання українсько-литовської співпраці у галузі архівної справи у контексті підписання Угоди про співробітництво між Державною архівною службою України та Службою Головного архівіста Литовської Республіки 21 квітня 2015 року.

Під час перебування в Литовській Республіці 22–23 квітня 2015 року делегація українських архівістів відвідала Центральний державний, Державний історичний та Особовий архіви Литви, а також ознайомилася з роботою Шяуляйського та Каунаського окружних архівів. Під час зустрічей з литовськими архівістами Тетяна Баранова інформувала їх про результати роботи архівної галузі та пріоритети в роботі Державної архівної служби на найближчі роки. Плідним був обмін досвідом з литовськими колегами з питань впровадження електронного архівування в практичну діяльність державних архівів обох держав, прийняття на архівне зберігання електронних документів та забезпечення їх збереження. Члени делегації ознайомилися з роботою Центрального державного архіву Литви в цьому напрямку.

До приїзду делегації українських архівістів литовські колеги виявили у своїх фондах архівні документи, що стосуються громадян України, зокрема їх в'їзду – виїзду у 1920-х роках. Слід відзначити, що найбільш актуальним для подальшої співпраці архівістів України, Литви та Латвії, відповідно до досягнутих у м. Вільнюсі домовленостей, має стати обмін на взаємовигідній основі цифровими копіями архівних документів, що представляють інтерес для всіх і стосуються історичного минулого українського, литовського та латвійського народів.

Так, уже на початку травня Укрдержархів отримав від литовських колег та передав ЦДАВО України для використання в роботі при виконанні галузевої програми “Зарубіжна україніка” копії описів фондів Центрального державного архіву Литви (ф. Нр. 307 “Українська дипломатична місія на Кавказі” та ф. Нр. 829 “Директорія Української

Директор Центру досліджень Голокосту при Меморіальному музеї Голокосту США Пол А. Шапіро (зліва) під час консультацій в Державній архівній службі.

Народної Республіки”)), що містять інформацію про історичне минуле України.

У 2015 році Укрдержархів активізував міжнародне співробітництво не лише з державами Європейського Союзу.

25 березня 2015 року в Укрдержархіві відбулися консультації Голови Державної архівної служби Тетяни Баранової з директором Центру досліджень Голокосту при Меморіальному музеї Голокосту в США Полом А. Шапіро. У консультаціях взяли участь перший заступник Голови Іван Кісіль, заступник Голови Ігор Бондарчук, директор департаменту організації архівної роботи Укрдержархіву Тетяна Прись, заступник директора департаменту-начальник відділу міжнародного співробітництва Укрдержархіву Юлія Прилепішева, директор відділу з розвитку та нових ініціатив Центру досліджень Голокосту при Меморіальному музеї Голокосту США Роберт Дж. Уільямс, керівник програми з вивчення українського єврейства відділу Центру досліджень Голокосту при Меморіальному музеї Голокосту США Елана Джейкл, помічник аташе з питань культури Посольства США в Україні Олександра Єгорова.

Учасники консультацій обговорили можливі напрямки співпраці Укрдержархіву та державних архівів з Меморіальним музеєм Голокосту США з дослідження та оприлюднення архівних документів з історії голокосту та Другої світової війни, а саме: тематику спільних виставкових проєктів та участь у спільних дослідницьких програмах, питання укладання нової редакції Договору про співробітництво між Держав-

Керівництво та відповідальні працівники Укрдержархіву під час консультацій з представниками Меморіального музею Голокосту в США.

ною архівною службою України та Меморіальним музеєм Голокосту Сполучених Штатів Америки.

Слід зазначити, що співпраця Меморіального музею Голокосту в Сполучених Штатах Америки з державними архівними установами України розпочалося ще в середині 1990-х років; міжнародний договір міжвідомчого характеру, завдяки якому ці відносини набули офіційного статусу та стали унормованими, було підписано 13 вересня 2000 року.

З метою активізації співпраці та у зв'язку із зміною юридичного статусу Меморіального музею Голокосту в США і змінами, що відбулися в архівному законодавстві України, сторони у 2004 році домовилися переглянути положення Договору про співробітництво з Меморіальним Музеєм Голокосту та Державним комітетом архівів України від 13 вересня 2000 року.

Договором про співробітництво між Державним комітетом архівів України та Меморіальним музеєм Голокосту США від 29 березня 2005 року передбачається співпраця у напрямку:

– пропагування та розповсюдження серед науковців та світової громадськості інформації про жахливу трагедію, яку пережило населення Центральної та Східної Європи під час Другої світової війни 1939–1945 рр., оприлюднення інформації про архівні документи, що зберігаються в українських архівах і стосуються Голокосту та історичного контексту подій напередодні, під час та після Другої світової війни;

– реалізація спільних проектів з підготовки документальних і довідкових видань та репрезентації матеріалів про трагедію Голокосту за допомогою їх експонування на виставках, присвячених цій події.

З Меморіальним Музеєм Голокосту співпрацювали ЦДАГО, ЦДІАЛ, ДЦЗД НАФ, держархіви АР Крим, Вінницької, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Київської, Чернівецької, Хмельницької областей, Держархів СБУ. Найбільші великі проекти з Музеєм здійснювали ЦДІАЛ, ЦДАГО.

За результатами консультацій, що відбулися 25 березня 2015 року, Укрдержархівом підготовлено та направлено на ім'я директора Центру досліджень Голокосту при Меморіальному музеї Голокосту в США Пола А. Шапіро проект нової редакції Договору про співробітництво між Державною архівною службою України та Меморіальним музеєм Голокосту США. Ще 2013 року Укрдержархів інформував керівництво Меморіального музею про згоду приєднатися до Міжнародного альянсу пам'яті Голокосту, що має на меті розширення доступу істориків-архівістів, інших дослідників, що цікавляться цією тематикою, до відповідних фондів, що містять документи про злочини воєнної доби. Цей напрямок співпраці відповідно до компетенції сторін знайшов своє відображення у новій редакції Договору про співробітництво між Державною архівною службою України та Меморіальним музеєм Голокосту США. Підписання нової редакції цього документа сприятиме подальшому розвитку та поглибленню співпраці у напрямку виявлення та оприлюднення документів з історії Голокосту та Другої світової війни в архівосховищах України, реалізації спільних гуманітарних проектів із цієї тематики.

Освещены главные направления международного сотрудничества Государственной архивной службы Украины в последние годы. В частности, вопросы углубления сотрудничества Укргосархива с Федеральным архивом Германии, архивными учреждениями Литовской Республики и Латвийской Республики, а также с Мемориальным музеем Голокоста США.

Ключевые слова: Государственная архивная служба Украины; международное сотрудничество; Федеральный архив Германии; Главный архивист Литовской Республики; Национальный архив Латвийской Республики; Мемориальный музей Голокоста США.

The article highlights the main directions of international cooperation of the State Archival Service of Ukraine in recent years. In particular, the deepening of cooperation of the State Archival Service of Ukraine with the German Federal Archives, the archival institutions of the Republic of Lithuania and Republic of Latvia, as well as with the United States Holocaust Memorial Museum.

Key words: State Archival Service of Ukraine; international cooperation; Federal Archives of Germany; Chief Archivist of the Republic of Lithuania; National Archives of the Republic of Latvia; US Holocaust Memorial Museum.